

ЗАПРОВАДЖЕННЯ КУЛЬТУРНИХ ТРАДИЦІЙ САИСАВЕТГРАДЩИНИ ЯК ЗАСІБ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Жанна КОЛОСКОВА (Кіровоград)

Постановка проблеми. Модернізація освіти – це необхідний етап на шляху до соціального, політичного оновлення системи сучасного суспільства, який має стати пріоритетним напрямком роботи у державі. Оскільки якісна освіта є фундаментом успішного процвітання усієї країни, забезпечення її належного розвитку є важливою вимогою сучасності й майбутнього.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепція поєднання традицій і інновацій є важливою складовою модернізації мистецької освіти в умовах євроінтеграції, про що свідчить низка праць вітчизняних науковців, таких як В. П. Андрущенко, Ю. П. Богуцький, М. З. Згуровський, В. Г. Кремень, В. М. Шейко. Проблеми реального становища освіти та необхідності її наближення до європейських стандартів присвячені праці І. А. Зязюна, В. М. Зубка, В. А. Козакова, В. П. Подкопаєва, О. С. Тимошенка, А. В. Чебикіна, В. Г. Чернеца та інших.

Метою даної статті є дослідження можливості впровадження культурних традицій Єлисаветградщини в сучасну систему музичної освіти України.

Виклад основного матеріалу статті. Ідея гармонічного розвитку особистості як кінцевий результат виховання набула популярності в середніх навчальних закладах Єлисаветградщини ще на початку XX століття і є спільною для освітніх систем XX й XXI століть [9, с. 337–338]. Аналіз змісту програми навчальної дисципліни «Співи» у системі

середнього шкільництва Єлисаветградщини того часу засвідчив, що вона була побудована на принципах природовідповідності, цілісності, поступовості та наступності. Спільним для освітніх систем різних століть є, на нашу думку, виховання любові до музики, зокрема, естетичного смаку, розвиток музичного слуху та надання знань, умінь та навичок для подальшого самостійного музичного розвитку особистості. Тотожним є, на наш погляд, і процес навчання співу, який починався зі співу на слух, правильної постановки голосу, вправ на встановлення координації між голосом та слухом тощо. Спільною є й провідна форма організації процесу музичного виховання – урок [9, с. 331].

Разом з тим, відзначимо, що програмою початку XX століття передбачалося надання великого пласту знань з елементарної теорії музики, що було пов'язано з практичним вивченням музичного матеріалу і спрямоване на вироблення чистого інтонування, без якого не існує строю в хорі [9, с. 337–338].

Вивчення змісту позашкільної учнівської концертної діяльності дозволило виокремити позитивний досвід у роботі середніх навчальних закладів Єлисаветградщини кінця XIX–початку XX століття та визначити шляхи його запровадження в навчально-виховний процес сучасних загальноосвітніх навчальних закладів.

З огляду на те, що в умовах кризи духовного життя суспільства одним із

ефективних засобів формування духовної культури молоді є концертно-просвітницькі заходи, доцільним, на нашу думку, є повернення до активізації музичної діяльності через створення різноманітних хорових та інструментальних колективів на базі загальноосвітніх шкіл та участь у них учнів.

Не менш важливим засобом вирішення проблеми формування та розвитку музичної культури учнів, на наш погляд, є влаштування літературно-музичних вечорів, лекцій-концертів, організація відвідувань публічних концертів за межами школи, що сприятиме загальному ознайомленню учнів з кращим надбанням класичної музики, духовними творами та прищепить норми поведінки ввічливої людини.

Також необхідним є взаємозв'язок музичних колективів з театральними, художніми, танцювальними гуртками з метою організації спільних проєктів із залученням великої кількості учнівської молоді, що внесе позитивний вплив у шкільне життя та виявить творчо обдарованих особистостей. На нашу думку, участь у музичній позашкільній діяльності уможливить виявити самостійність дітей, задовольнить потребу в самоствердженні та спілкуванні з ровесниками, а також буде сприяти розширенню й поглибленню емоційно-естетичного досвіду учнів.

У наш час, коли 84,5% українців, за статистикою ООН, перебувають за межею бідності, актуальним є повернення до елісаветградської традиції запровадження платних благодійних учнівських концертів, виручені кошти від яких можна спрямовувати на допомогу учням, що виховуються в малозабезпечених родинах [3, с. 56].

Окремо постала серйозна потреба формувати в підростаючого покоління вміння міжособистісного спілкування та спілкування з дорослими в процесі соціалізації. Згідно з дослідженнями Інституту психології НАПН, спілкування старшокласників з дорослими, включаючи спілкування з батьками, є більш формальним, ніж спілкування з ровесниками, і не задовольняє підлітків. Потреба в неформальному спілкуванні з батьками, яка є психологічно необхідною, забезпечується лише наполовину [8, с. 115–116]. Це ставить особливі вимоги до формування процесу спілкування, результати якого забезпечували б відверті й доброзичливі стосунки між його учасниками. Вирішення цієї проблеми можливе шляхом відновлення в сучасному навчально-виховному процесі середньої школи традиції проведення «недільників» – учнівських концертів (можливо, костюмованих) різних вікових груп, які б проходили в присутності батьків, викладачів та

адміністрації школи та давали можливість вільного спілкування з дорослими.

Прикладами культурних надбань минулого Єлисаветградщини, які продовжили своє життя і в нашій сучасності, є: Кіровоградський обласний краєзнавчий музей, спадкоємець першого в регіоні музейного закладу, створеного 1883 року за ініціативою талановитого етнографа, історика, археолога та викладача ЄЗРУ – В. Ястребова та Кіровоградський обласний музично-драматичний театр ім. М. Кропивницького, який, наслідуючи театральні традиції корифеїв, особливу увагу приділяє новому сценічному прочитанню української класики [7].

Продовженням мистецьких традицій Єлисаветградщини є заснована 1939 року як стаціонарний концертний майданчик філармонія. Нині в Кіровоградській обласній філармонії плідно працює низка професійних колективів: театр народної музики, пісні та танцю «Зоряни» (худ. керівник – народна артистка України – А. Червінська), камерний оркестр «Концертно» (худ. керівник – заслужений діяч мистецтв Н. Хілобокова), естрадний колектив «Єлисавет-ретро» (муз. керівник – заслужений працівник культури України – М. Кваша) [5, с. 2–3; 7].

Наслідуює традиції музичного навчання Кушівської початкової школи (з 1918 року – Кушівська школа №1) Кіровоградська загальноосвітня школа №1. Велику роль в естетичному розвитку учнів відіграє Центр дитячої та юнацької творчості «Перлінка», вчителі якої Л. Записочний та О. Дороганич стали лауреатами обласного фестивалю «Пісенне перехрестя», а учениця школи Л. Кветко посіла на фестивалі I місце. На базі школи працює ансамбль «Співаночка» (керівник – Л. Записочний), якому присвоєно звання зразкового [10, с. 142].

Вивчення стану музичної освіти в музичних школах Кіровограда засвідчило дбайливе ставлення до мистецьких традицій минулого. Це підтверджує, наприклад, організація музею Ю. Мейтуса, який функціонує в приміщенні Кіровоградської музичної школи № 2 імені Ю. С. Мейтуса. Тут представлено широкому загалу фотографії композитора, його листи, афіші опер, предмети побуту тощо. Завдяки ініціативі викладача школи, музикознавця М. Долгіх, яка очолила колектив місцевих дослідників, було випущено диск «Юлій Мейтус. Повернення на Батьківщину». Усвідомлюючи велику відповідальність присвоєного школі імені, викладачі не лише докладають зусиль для пропаганди його музики та впровадження творів композитора у навчально-виховний процес, а й втілюють ідеї композитора в

методичних рекомендаціях для викладачів, зокрема було впорядковано збірку Ю. Мейтуса «Дванадцять дитячих п'єс», яка донедавна існувала тільки в рукописному варіанті [4, с. 1].

Підтримує та сприяє розвитку давніх мистецьких традицій Єлисаветградщини й Кіровоградська музична школи № 1 імені Г. Г. Нейгауза, один з найстаріших музичних навчальних закладів міста. 1981 року за ініціативи колективу школи та підтримки міського відділу культури у Кіровоградській музичній школі № 1 було відкрито музей видатного піаніста, Г. Нейгауза, експозиція цього музею є унікальною та складається з багатьох речей та документів, які належали родині Нейгаузів. Того ж року (1981) школою та музеєм було започатковано «Тиждень музики», присвячений пам'яті Г. Нейгауза, який у рік столітнього ювілею видатного музиканта (1988) перетворився на Всеукраїнський фестиваль «Нейгаузівські музичні зустрічі».

Під егідою фестивалю проводяться концерти відомих музикантів, конкурси піаністів, майстер-класи відомих педагогів-піаністів, виступи місцевих музичних колективів, вечори спогадів, екскурсії по музею Г. Нейгауза тощо. Цікавлячись традиціями єлисаветградської піаністичної культури, у різні часи музей відвідали В. Горностаєва, Т. Гутман, С. Ріхтер, Є. Малінін, О. Наседкін, М. Крушельницька, А. Гінзбург, М. Федорова, С. Бендицький, українські виконавці Л. та О. Шутко, Й. Єрмін, Б. Которович, Ю. Кот, В. Козлов, Л. Забіляста, Ю. Дикий, професор Оуклендського університету (Мічиган, США) Ін Жен, англійський піаніст Дж. Пауелл. Музей дає можливість мешканцям та гостям міста торкнутися надзвичайно багатого духовного світу великого музиканта, почути й насолодитися творами класичної музики, спілкуватися з видатними музикантами сучасності.

Зважаючи на те, що деякі положення педагогічної системи Г. Нейгауза передбачили розвиток провідних напрямів сучасної педагогіки: розвиваючого та проблемного навчання, педагогіки співпраці тощо – педагогічна спадщина видатного музиканта є об'єктом аналізу сучасних педагогів та мистецтвознавців. Зазначимо, що педагогічні принципи Г. Нейгауза, які виокремилися в процесі його навчально-виховної діяльності (виховання в учневі розуміння ідейно-емоційного змісту музичного мистецтва, свідомого прочитання музичного тексту тощо), давно вже стали основоположними в роботі викладачів-піаністів на теренах колишнього СРСР [1, с. 214–216].

Запровадження основних положень методики навчання гри на фортепіано Г. Нейгауза до навчально-виховного процесу є одним із провідних завдань роботи фортепіанного відділу Кіровоградської музичної школи № 1. Свідченням тому є відкриті заняття та методичні розробки викладачів, побудовані з урахуванням педагогічних принципів Г. Нейгауза та сучасного досвіду в галузі піаністичної методики, як-от: «Розвиток творчих навичок учнів з фаху, ансамблю та аккомпанементу» (О. Надутенко, 2008); «Музикальність та піанізм – складові частини майстерності музиканта» (Т. Красножон, 2010); «Техніка як основа розвитку індивідуальності учня» (Н. Каулюк, 2011) тощо.

Актуалізація методики навчання гри на фортепіано підтверджена позитивними учнівськими результатами, що їх висвітлюють статистичні дані за останні роки. Якщо протягом 2009–2010 навчального року в обласних, Всеукраїнських та міжнародних конкурсах юні піаністи школи отримали лише сім призових місць, то в 2010–2011 – одинадцять, а в поточному 2011–2012 – сімнадцять, що засвідчує позитивну динаміку в розвитку піаністичних навичок учнів та якісне підвищення загального рівня музичної освіти в музичній школі № 1.

Продовження музичних традицій Єлисаветградщини вбачаємо також у функціонуванні великої кількості музичних навчальних закладів на теренах Кіровоградської області – в одному лише Кіровограді діє п'ять музичних закладів початкового рівня (4 музичні школи та 1 школа естетичного виховання), один заклад, що дає середню спеціальну освіту (Кіровоградське музичне училище) та мистецький факультет на базі Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, який дає педагогічну освіту за напрямом «Музичне мистецтво», спеціалізацією «Художня культура».

Вивчення змісту музичної освіти в музичних школах Кіровограда засвідчило його розширення за рахунок уведення дисциплін «Музичний театр» та «Композиція». Музично-театральна діяльність учнів сприяє розвитку сценічної культури, комунікативних навичок та є засобом визначення артистично обдарованих особистостей. На уроках з композиції учні здобувають початкові знання в галузі гармонії й аналізу музичних форм, напрацьовують навички підбору на слух, правильного запису власних творів тощо. Позитивною характеристикою цих занять є репрезентація результатів діяльності шляхом

участі в регіональних та обласних конкурсах, а це вимагає відповідального ставлення учнів і є вагомим засобом стимулювання учасників театру та юних композиторів до активної творчої діяльності.

Аналіз змісту концертного репертуару хорових колективів музичних та загальноосвітніх шкіл, музичного училища та мистецького факультету засвідчив наявність значної кількості творів духовної музики, що було характерним також для музичної освіти на Єлисаветградщині кінця XIX – початку XX століття. Запровадження церковної музики до вивчення учнівськими та студентськими мистецькими колективами є не тільки засобом морального виховання дітей та молоді, а й свідченням відродження давніх музичних традицій Єлисаветградщини. Зважаючи на те, що одним із засобів популяризації музики є організація оглядів чи демонстрація досягнень певного напрямку музичного мистецтва, обласним Центром народної творчості, управлінням культури облдержадміністрації спільно з Єпархіальним управлінням Української Православної Церкви у Кіровоградській області з метою поширення духовної музики було започатковано свято духовного співу «Молюсь за тебе, Україно» (з 1999 р.), у якому беруть участь як аматорські, так і професійні хорові колективи України. Відзначимо, що гостями свята є не лише дорослі колективи, а й дитячі – наприклад, постійним учасником заходу є хор Кіровоградської загальноосвітньої школи № 35 «Лілея» [2, с. 7].

Висновки. Отже, відродження та запровадження культурних традицій Єлисаветградщини кінця XIX – початку XX століття в сучасну систему загальних та музично-професійних закладів освіти є актуальним у наш час. Тому в організації позакласної діяльності загальноосвітніх шкіл повинен враховуватися та творчо переосмислюватися досвід проведення музично-літературних вечорів, недільників, благодійних концертів, спрямованих на залучення до музичного, хореографічного та театрального мистецтва якомога більшої кількості учнів. Це не тільки сприятиме

естетичному розвитку учнів, позитивно впливатиме на формування творчої особистості а й виробить навички спілкування з однолітками, розвине відповідальність і самостійність.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Алексеев А. Д. История фортепианного искусства: в 3 ч. / А. Д. Алексеев. – М.: Музыка, 1982. – Ч. III. – 1982. – 281 с.
2. Бачевська Л. «Лілея» підкорила «Степового» глядача / Л. Бачевська // Ведомости Плюс. – 2008. – 1 мая. – С. 7–9.
3. Демографічні чинники бідності: [колективна монографія / ред.: Е.М. Лібанова]. – К.: Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України, 2009. – 184 с.
4. Здір Л. Творчість Ю. Мейтуса продовжують досліджувати земляки / Здір Л. // Народне слово. – 2007. – 30 січня. – № 10. – С. 1–8.
5. Кіровоградська обласна філармонія: 65 років / [Авт. передм. Микола Кравченко], [Укл. Олег Попов]. – Кіровоград: ТОВ Код, 2004 – 28 с.
6. Кіровоградські музичні школи [Електронний ресурс] / Режим доступу з офіційного сайту Кіровоградської міської ради: http://www.kr-rada.gov.ua/kirovogradski_muzichi_shkoli.html
7. Культура і мистецтво Кіровоградщини до 10-ї річниці незалежності України: [Альбом]: бр. / Управління культури Кіровоградської обл. держ. адміністрації: Кіровоград, 2001. – 25 с.
8. Кон И. С. Психология ранней юности: Книга для учителя / И. С. Кон – М.: Просвещение, 1989. – 255 с.
9. Материалы по реформе средней школы. Примерные программы и объяснительные записки, изданные по распоряжению г. Министра Народного Просвещения. – Петроград: Сенатская типография, 1915. – 553 с.
10. Місто та люди. Єлисаветград-Кіровоград, 1754 – 2004: ілюстрована енциклопедія / [Керівники проекту: Дорошенко С. М., Саміляк Т. С. та інші.], Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2004. – 304 с.: іл.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Колоскова Жанна Володимирівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри вокально-хорових дисциплін та методики музичного виховання Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: розвиток музичної освіти на Єлисаветградщині.